

Column

Rienk de Jong

Waardevermeerdering (?)

Waarom de mens geneigd is een verzameling aan te leggen van zaken, die niet voor zijn levensonderhoud van belang zijn, is voer voor psychologen. Of het nu geld is of macht, schilderijen of oude auto's, sigarenbandjes of desnoods insecten, je gaat niet dood als je ze kwijt bent. Ik spreek hier geen waardeoordeel over uit, ik constateer slechts dat het hebben van een verzameling een intens gevoel van tevredenheid, zo niet geluk, kan geven. Zolang het daarbij blijft, is er niets mis. Ook als je de waarde van je verzameling probeert te verhogen door bijvoorbeeld de insecten op naam te brengen, genitaliën te bestuderen, DNA-barcodes te bepalen of alles in te voeren in een database, waardoor ook anderen de gegevens kunnen gebruiken, kan ik alleen maar zeggen: prima! Je kunt ook de waarde van je collectie verhogen door meer holotypen, meer zeldzame soorten, meer soorten uit verre streken, of wat ook te verzamelen. Vooral holotypen, of unica in het algemeen, zijn gewild. Vandaar de jacht op nieuwe soorten onder, bijvoorbeeld, Japanse vlindersaars, waar de concurrentie groot is en vele flinterdunne privé-tijdschriftjes zijn verschenen om beschrijvingen kwijt te kunnen, die een regulier tijdschrift niet wil plaatsen. Hier wordt het al wat discutabeler, omdat *wishful thinking* om de hoek kan komen kijken: je ziet kenmerken die je graag wilt zien. Je kunt het nog geen fraude noemen, maar het kan wel een vruchtbare voedingsbodem zijn. Echte fraude wordt het, wanneer je willens en wetens een ander voor de gek houdt om daar zelf beter van te worden. Geloof me, verzamelaars zijn wat dat betreft geen haar beter dan niet-verzamelaars.

Foto: Jörg Ansoerge (met toestemming overgenomen uit Geschiebekunde aktuell 31)

Fraude wordt in de hand gewerkt door de hebzucht van verzamelaars. Zo wist Han van Meegeren, die zelf uitstekend kon schilderen, maar niet serieus werd genomen, met imitaties van Johannes Vermeer de gevestigde 'kenners' lange tijd om de tuin te leiden. Het volgende geval is mij door de 'getroffene' zelf verteld, dus ik voel me niet bezwaard het hier te vermelden. Curt Eisner was van voor de Tweede Wereldoorlog tot aan zijn dood in 1981 een wereldberoemde verzamelaar van apollovlinders. In zijn enorme collectie (opgenomen in het huidige Naturalis) probeerde hij bij wijze van spreken van alle soorten vertegenwoordigers van elke populatie te hebben. Zodra er iets nieuws op de markt opdook, kocht hij het. Zo werden er apollovlinders

met wel heel ongewone rode en blauwe vlekken aangeboden (tegen prijzen die horen bij zulke unica). Ze werden in papillot aangeleverd. Toen Eisner ze in de weektrommel legde om ze te kunnen opzetten, begonnen de vlekken uit te lopen...

Niet alleen met recente insecten wordt fraude bedreven. Fossiele insecten zijn uiteraard veel schaarser, dus je wilt ze graag vinden en ook koesteren, als je er eentje hebt. Sommige insectengroepen, zoals vliegen, komen nog al eens in boomhars terecht en kunnen dan fossiliseren, waarbij de hars wordt omgezet in barnsteen. Hierin kunnen ze onwaarschijnlijk fraai bewaard blijven voor tientallen miljoenen jaren. In het beste geval is de barnsteen zeer helder en zijn allerlei details goed te zien. Zo kreeg de beroemde dipteroloog Willi Hennig (buiten de kring van dipterologen veel bekender als grondlegger van de fylogenetische systematiek) uit de verzameling van The Natural History Museum in Londen een stukje Baltische barnsteen onder ogen met een vlieg erin, verzameld in de 19e eeuw. Er waren zoveel details te zien, dat hij er in 1966 een artikel van 12 pagina's aan wijdde. En het saillante was, dat het fossiel geheel overeenkwam met *Fannia scalaris*, bij ons bekend als wc-vlieg. Aangezien de barnsteen 38 miljoen jaar oud was, werd dit een schoolvoorbeeld van hoe lang een soort onveranderd kan voortbestaan.

In 1993 verscheen er een bericht, mogelijk kort gehouden uit piëteit voor de in 1976 overleden Willi Hennig, dat bij herrangschikken van de fossielencollectie in Londen gebleken was dat het fossiel een falsificatie was, een recent exemplaar ingebracht in barnsteen. Het werd bekend als de Pilt-down-vlieg (zoek op internet onder *Pilt-down fly* voor een uitgebreide beschrijving).

Wat korter duurde de ontmaskering in het volgende geval. In 1939 publiceerde Günter Wangrin een artikeltje met foto over een fossiele dagvlinder in een zogenaamde Stettiner Kugel, een brok zandsteen gevonden in de buurt van het huidige Szczecin (noordwest-Polen). Het medium leek ongeschikt voor zo'n fossiel. Aangezien het om een zwerfkei ging, waren trouwens herkomst en ouderdom moeilijk te bepalen. Het echtpaar Uhrbahn, in die tijd beroemde vlinderonderzoekers van Pommeren, raadde Wangrin aan het fossiel te tonen aan Hans Rebel, groot vlinderkenner en lepidopteroloog aan het Naturhistorisches Museum van Wenen. Maar Wangrin wilde niet van zijn schat scheiden. De oorlog brak uit en er werd niets meer over vernomen. Het idee was, dat het fossiel in het oorlogsgeweld ten onder was gegaan.

... de doorgeslagen zandsteenkei met een dun laagje gips waar een exemplaar van het bruin zandoojje is in gedrukt ...

In 2010 bood een kleinkind van Wangrin het fossiel, met het artikeltje en een originele foto, aan op de internet veilingssite eBay. Via verzamelaar Uwe Starke kwam het fossiel onder ogen van palaeontoloog Jörg Ansoerge (2015) en werd het mysterie opgelost. Op de doorgeslagen zandsteenkei was een dun laagje gips aangebracht en daar was een exemplaar van het bruin zandoojje (*Maniola jurtina*) met opgeklapte vleugels in gedrukt om een afdruk te krijgen. Zelfs schubben waren onder de microscoop nog te traceren.

Laat dit een goede les zijn voor iedere verzamelaar die iets frauduleus in de zin heeft: je kunt ontmaskerd worden tot in het derde en zelfs latere geslacht.

Rienk de Jong is gastmedewerker bij Naturalis Biodiversity Center, rienk.dejong@naturalis.nl